

Biblioteca/Library

doi: 10.1344/Svmma2023.21.8

Aquesta secció recull la producció científica de l'Institut de Recerca en Cultures Medievales pel que fa a la publicació de llibres i a la presentació de tesis doctorals.

Publicacions

GIMENO BLAY, Francisco M., IGLESIAS-FONSECA, J. Antonio (eds.), 2023

Ut amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis. *Miscelánea de estudios en homenaje a Gemma Avenoz Vera*

València, Universitat de València.

Resum

El volum, en homenatge a la professora Gemma Avenoz Vera (†2021), catedrática de Filologia Romànica de l'Institut de Recerca en Cultures Medievales-Universitat de Barcelona, reuneix vint-i-tres treballs que s'interessen per l'estudi del llibre manuscrit medieval o els primers impresos situats en l'inici de la modernitat, en la seva polièdrica diversitat, analitzats per investigadors des de l'òptica de les seves tradicions disciplinàries, allunyades entre si per tradició disciplinària, com l'arxivística, la codicologia, la filologia, la història, la història de l'art, la incunabulística o la paleografia, però convergents en els materials d'anàlisi. Les temàtiques estudiades conflueixen en l'espai de recerca de la Xarxa del Llibre Medieval Hispànic, grup de recerca interdisciplinari que impulsà el 2014 la Dra. Avenoz i coordinà fins al seu traspàs.

Paraules clau:

homenatge, manuscrits, codicologia, paleografia, impresos antics, miniatura medieval, biblioteques, arxius

Abstract

The volume, in tribute to Professor Gemma Avenoza Vera (†2021), professor of Romance Philology at the Institute for Research in Medieval Cultures-University of Barcelona, brings together twenty-three works that are interested in the study of medieval manuscript book or the first printed books located at the beginning of modernity, in their multifaceted diversity, analyzed by researchers from the perspective of their disciplinary traditions, distant from each other by disciplinary tradition, such as archives, codicology, philology, history, art history, incunabulistics or paleography, but convergent in the materials object of study. The topics studied converge in the research space of the Hispanic Medieval Book Network, an interdisciplinary research group that was promoted in 2014 by Dra. Avenoza who coordinated it until her passing.

Keywords:

homage, manuscripts, codicology, palaeography, early printed books, medieval illustration, libraries, archives

URL:

<http://dx.doi.org/10.7203/PUV-OA-568-9>

Tesis Doctorals

Autor: Chiara Fragomeli

Títol: *Quanto contava far di conto? Sul lessico matematico dei libri d'abaco / Quina importància tenia fer els comptes? Sobre el lèxic matemàtic en els llibres d'abac*

Directors: Pär Gunnar Larson (CNR-OVI); Lluís Cifuentes i Comamala (UB)

Data de lectura: Siena, 05/06/2023

Resum

El projecte d'investigació té com a objectiu la valorització del lèxic matemàtic dels tractats o llibres d'abac, manuals d'aritmètica comercial escrits en llengua vulgar pels mestres de les escoles d'abac a partir del *Liber abaci* de Leonardo Fibonacci. El primer capítol tracta de l'estudi de les matemàtiques i la transmissió de textos matemàtics a l'Edat Mitjana, centrant-se en les característiques principals dels manuals italians. La reflexió sobre els tractats d'abac s'estén també a la península Ibèrica, en concret a l'àmbit català, on l'ensenyament de l'"art de l'abba" es va confiar a mestres particulars, dels quals en conservem algunes traces. En els darrers anys, diversos estudiosos s'han ocupat de tractats d'abac, però gairebé tots els estudis analitzen els textos des d'un punt de vista predominantment històric, i se centren, sobretot, en les obres més famoses, en detriment d'altres que també mereixen atenció. Entre els aproximadament tres-cents llibres d'abac identificats per Warren Van Egmond al seu catàleg, el *Libro di raxoni merchantesche*, transmès pel manuscrit Palerm, Biblioteca Comunale, 2 Qq Ee 13 (any 1398), ha estat considerat un dels exemplars més representatius del gènere, perquè n'inclou tots els temes característics. A més, el text també és present al manuscrit Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 4825 (any 1430): aquesta circumstància ofereix l'oportunitat de reflexionar sobre els mecanismes de còpia dels tractats d'abac, que per la seva naturalesa estan subjectes a contaminació i reelaboració. En el segon capítol es proposa l'edició del *Libro di raxoni merchantesche*. Com s'ha exposat anteriorment, la producció de textos aritmètics pràctics no és un fenomen limitat a l'àrea italiana, sinó que també s'esdevé en altres regions europees. Entre els manuals produïts fora de la península Itàlica, el *Llibre de l'art de l'abba* català, una de les seccions del *Llibre que explica lo que ha de ser un bon mercader* conservat al còdex Palma, Arxiu del Regne de Mallorca, Diversos 37B/2 (segle XV), sembla l'únic text comparable per cronologia, forma i contingut als llibres d'abac italians. El tercer capítol de la tesi està dedicat a l'edició del *Llibre de l'art de l'abba*. Tant el *Libro di raxoni merchantesche* com el *Llibre de l'art de l'abba* van acompanyats d'una secció de taules formada per imatges de les taules de càlcul i esquemes geomètrics, que formen part del text. El quart capítol presenta un glossari comentat del lèxic matemàtic del *Libro di raxoni merchantesche*. L'objectiu del glossari és dotar el lector d'una eina per accedir al llenguatge especialitzat del text i potenciar el patrimoni lèxic dels tractats d'abac mitjançant l'aportació de

noves dades al repertori lexicogràfic ja existent i la identificació de termes no recollits prèviament. Les entrades estan inspirades en el model del *Tesoro della Lingua Italiana delle Origini* (TLIO), i els significats identificats s'han comprovat amb la resolució dels problemes presentats pel compilador del *Libro di raxoni merchatantesche*. L'apèndix presenta dos llibres d'àbac que no van ser catalogats per Van Egmond: els manuscrits conservats a la Biblioteca Palatina de Parma sota les signatures Pal. 295 i Pal. 312.

Paraules clau:

aritmètica comercial; tractats d'àbac; crítica textual; lexicografia

Abstract

The thesis aims to highlight the mathematical vocabulary of the trattati or libri d'abaco, which are manuals of commercial arithmetic written in vernacular Italian by the masters of the abacus schools and based on Leonardo Fibonacci's *Liber abaci*. The first chapter deals with the study of mathematics and the transmission of mathematical texts in the Middle Ages, focusing on the main characteristics of the Italian manuals. Finally, the reflection on abacus treatises extends to the Iberian Peninsula, particularly the Catalan area, where some documents are preserved on the activities of masters of practical arithmetic. Among the approximately 300 abacus books identified by Warren Van Egmond in his catalogue, the *Libro de raxoni merchatantesche* transmitted by the codex Palermo, Biblioteca Comunale, 2 Qq Ee 13 (14th cent., 1398) was considered one of the most representative examples of this genre, as it deals with all its characteristic subjects. Moreover, the text is also transmitted by the codex Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. Lat. 4825 (15th cent., 1430) and that allows us to reflect on the copying mechanisms of abacus treatises, which are subjected to contamination and reworking. Therefore, in the second chapter we propose the critical edition of *Libro de raxoni merchatantesche*. The production of practical arithmetic texts is not limited to the Italian area but is also found in other European regions. Among the manuals produced outside the Italian peninsula, the Catalan *Llibre de l'art de l'abba*, one of the sections of the *Llibre que explica lo que ha de ser un bon mercader* preserved in the codex Palma, Arxiu del Regne de Mallorca, Diversos 37B/2 (15th cent.), seemed to us the only text comparable in chronology, form, and content to the Italian abacus books. The third chapter of the thesis is therefore dedicated to the edition of the *Llibre de l'art de l'abba*. Both the *Libro di raxoni merchantesche* and the *Llibre de l'art de l'abba* have a section of tables consisting of images of calculation tables and geometric diagrams. The fourth chapter presents an annotated glossary of the mathematical vocabulary of the *Libro di raxoni merchantesche*. The glossary aims to enhance the lexical heritage of the abacus treatises through the addition of new data to the existing lexicographic repertory and the identification of entries not otherwise attested. The appendix presents two abacus

books not included in Van Egmond's catalogue. These codices are preserved in the Biblioteca Palatina in Parma under the shelf mark Pal. 295 and Pal. 312.

Keywords:

commercial arithmetic; abacus books; textual criticism; lexicography

URL:

<https://hdl.handle.net/11365/1232487>

Autor: Albert Lizandra-Prieto

Títol: רעש מימשה - *Xáar ha-Xamayim* de Guèrxon ben Xelomó d'Arle, una porta al coneixement jueu medieval sobre les ciències naturals (segles XIII i XIV). Edició comparada, traducció i estudi.

Director: Meritxell Blasco Orellana

Data de lectura: 21/04/2023

Resum

La base d'aquesta tesi doctoral és l'estudi d'una popular obra de ciències naturals, teologia i astronomia, titulada רעש מימשה (*Xáar ha-Xamayim*), en català *La Porta dels Cels*, redactada a la fi del segle XIII en territori provençal pel mestre jueu Guèrxon ben Xelomó d'Arle. Aquesta valuosa peça enciclopèdica és un tractat de divulgació que va circular principalment entre les comunitats jueves de Provença i Catalunya i de la qual es conserven nombrosos manuscrits i edicions impreses. L'objectiu de la tesi ha estat dur a terme l'edició comparada del text basant-se en dos manuscrits, un d'escriptura semicursiva provençal i l'altre semicursiva sefardita, contrastant-los amb les cinc edicions impreses que existeixen, acompanyada de la traducció al castellà, així com realitzar un estudi lingüístic i una anàlisi del contingut i de les fonts, posant l'accent en les nombroses veus aljamiades que apareixen en aquesta obra.

Paraules clau:

judaisme medieval, llengua hebrea, ciències naturals, enciclopèdia, aljamiats (préctecs lingüístics).

Abstract

The aim of this dissertation is to reveal linguistic meaning of the world-known encyclopaedia titled רעש מימשה (*Šáar ha-Šamayim*), in English *The Gate of Heaven*, that contends with issues pertaining to the natural sciences, theology and astronomy written towards the end of the 13th century by Rabbi Geršom ben Šlomoh of Arles, Provence (France). Ben Šlomoh's masterpiece is a compound of treatises studied by

Jewish communities of Provence and Catalonia, including other locations around Europe throughout the centuries. Those contributions have created a large number of manuscripts which are available today. This scholarship provides an analysis of the text and translation into Modern Spanish, which attempts to elucidate the language for its content and meaning; this was done by actively comparing two manuscripts, one with Provençal semi-cursive handwriting and the other with Sephardic semi-cursive handwriting, against various other printed editions of the text currently in circulation. In addition, it's carried out a linguistic study, an analysis of the content and sources, emphasizing the numerous loanwords (words in *aljamia*) that appear in this work.

Keywords:

Medieval Judaism, Hebrew Language, Natural Sciences, Encyclopaedia, Loanwords (words in *aljamia*).